

Menneskelivet er underligt...

Om livsfortælling som tema for kirkelig voksenundervisning

Historiefortælling - storytelling – har gennem de sidste ti år været et af de nyeste hit indenfor organisations-tænkning og kommunikationslære. I forbindelse med medarbejderarrangementer har man på mange store virksomheder indført storytelling. Det sker i erkendelse af, at medarbejdernes trivsel og loyalitet overfor arbejdspladsen i høj grad afhænger af, hvorvidt de føler sig som en vigtig brik i organisationens grundfortælling. I forbindelse med omstruktureringer har det været vigtigt, at den enkelte medarbejders "historie om arbejdspladsen" tænkes med. Hvis vi flytter fokus fra erhvervslivet og ser på sundhedssektoren, vil man se samme tendens. Her gælder det en øget opmærksomhed på den enkelte patients historie, som bruges i forsøget på at finde frem til de behandlingsmetoder, som passer den enkelte patient bedst. Man ser patienten som et helt menneske og ikke blot en samling historier i en sygejournal. Også i folkeskolen vil man se en øget opmærksomhed på fortællingen – vel at mærke ikke kun historie og fortælling som litterære genrer eller Danmarkshistorie – men igen med fokus på den enkelte elev. Som et led i at ansvarliggøre den enkelte elev i sin egen læring og som en konsekvens af elevdifferentiering beder man den enkelte elev

skrive logbog eller portefolie gennem det meste af skoleforløbet. Tidligere på året hørte man endda politiske røster være fremme om, at portefoliobogen skulle danne udgangspunkt for en samtale med de studerende på de videregående uddannelser.

Kirkelig voksenundervisning

Men hvad har alle disse eksempler at gøre med kirkelig voksenundervisning? Efter min mening mange ting. For det første kommer vi ikke uden om, at det at undervise voksne medfører, at man har at gøre med mennesker, som kommer med hver deres livshistorie fuld af erfaringer af at leve og at lære (en skole for livet). I tidligere tiders pædagogik tilgodeså man måske ikke i så høj grad den enkelte, men med på den ene side en stigende individualisering og på den anden side globaliseringen kommer man ikke uden om dette længere. *Jeg* har krav på og brug for at *blive set* for at kunne lære noget! Indenfor kirkelige kredse kan man ryste på hovedet af dette eller gyse: Er det ikke et totalt knæfald for narcissisme og egocentrisme, vil mange spørge? Til det vil jeg svare, at *jo*; hvis fokus på den enkeltes livshi-

storie og erfaringer fører til selvkredsen og afstand fra fællesskabet, men *nej*; hvis man gennem den enkeltes fortælling kan flytte en eventuel selvkredsen til fornemelse for at være sat ind i en større historie; Guds historie med menneskene.

I kirken har vi et bud på, hvordan fællesskab og den fælles grundfortælling ser ud: Du er som døbt sat ind i en fælles historie ikke bare med andre mennesker, men også med den Gud, som blev menneske. Gud har valgt at dele ikke bare sit liv, sin lidelse og sin død med dig, men også sin opstandelse. Gud *ser* og *hører* dig, som du er, så du behøver ikke at forfalske din fortælling eller spille en rolle for ham. Livsfortælling vil altså indenfor en kristen tydningshorisont altid være en fortælling, som både indebærer, at *jeg fortæller* og at *jeg bliver fortalt*. Gennem mange år har man indenfor kirken kunnet fortælle dette ved at bruge eksempelfortællinger fx fra kirkehistorien. Her mødte man skikkelser, som tilhørerne mere eller mindre umiddelbart kunne identificere sig med. Det er da også en vej, som vi fortsat bør gå indenfor religionspædagogikken: Om noget søger mennesker i dag jo rollemodeller. Alligevel tror jeg ikke på, at dette skal være den eneste farbare vej. Traditionstabet gør, at vejen tilbage i historien for mange mennesker er blokeret. De kender ikke de kirkehistoriske hovedskikkelser, og samfundsopbygningen dengang og nu er for forskellig. Der er forskel på at leve i et rent kristent samfund omkring 1500-tallet og et pluralistisk (også religiøst set) samfund i dag.

Nogle vil måske hævde, at situationen ikke er meget forskellig fra tiden efter 1. Verdenskrig. Her stod man overfor rasende omvæltninger og en knækket tro på menneskets vilje til positiv udvikling. Hvordan kunne oplyste mennesker rumme så meget ondskab, at de kunne begynde en så bestialsk krig? Dengang som nu løste man teologisk problemet ved at henvise til, at mennesket var skabt med nogle fællesmenneskelige grundvilkår som fx angst, skyld, tillid og undren. Når jeg er fortaler for livsfortælling som en mulig vej for voksenundervisningen, er det, fordi jeg mener, at fortællingen er en god vej til at forstå grundvilkårene. Og at tale om fællesmenneskelige grundvilkår giver stadig mening, selvom Sandheden med stort S er døende. Livsfortælling er en fænomenologisk tilgang til at tale om det, at vi alle er skabt af Gud og om Guds historie med mennesker. Til forskel fra prædikenens tiltale af den enkelte i monologform eller samtalens kredsen omkring et

emne, har livsfortælling det fortrin, at erfaringer og begivenheder kædes sammen i et forløb. Livsfortællingen kan skifte karakter og fokus gennem et livsforløb, men det vil altid fastholde fortælleren midt i den historie, hvor fortiden ikke kan gøres ugjort, og fremtiden stadig står åben. Handler fortiden fx om gerninger, hvor man har gjort sig skyldig i forhold til et andet menneske, vil fortællingens fremadrettede karakter kunne åbne for tilgivelsens mulighed. Men hvordan karakterisere livsfortællingen?

Livsfortælling

Livsfortællingen består af en række fortællinger om begivenheder, som tilsammen danner "fortællingen om mit liv". Hvis man ser på disse begivenheder som enkeltfortællinger, har de, ligesom fortællinger i øvrigt, nogle aktører (i form af personer eller begreber) som forholder sig til hinanden og vil hinanden noget. Greimas' aktantmodel er en beskrivelse af denne "forholden sig til hinanden", som foregår henholdsvis på projektaksen, konfliktaksen og kommunikationsaksen. Men livsfortællingen adskiller sig fra enkeltfortællingerne ved at kæde disse sammen i et kronologisk forløb. En livsfortælling indeholder altid mindst to begivenheder,

som sættes i forhold til hinanden rent kronologisk. Det er ikke ligegyldigt, hvilken af de tre fortællinger, som kommer først: 1) Peter var ulykkelig, 2) Peter blev forelsket, 3) Peter blev gift. En ændret kronologi vil medføre en stor forskel i Peters liv! Endelig har livsfortællingen altid en mening. Denne mening kan både være skjult for fortælleren og modtageren (også hvis modtageren blot er én selv eller et stykke papir), men der har altid – bevidst eller ubevidst – været tale om en form for udvælgelse af historier. Ofte vil modtageren have indflydelse på udvælgelsen, fordi fortæller og modtager står i et magtforhold til hinanden. Og måske vil meningen endda først gå op for fortælleren, imens han/hun fortæller. Hvis fortællingen ikke har mening, er den ikke en fortælling men blot (tom) tale (...og det vil jeg slet ikke udelukke, at der er meget af i dag. Ligesom jeg gerne vil slå et slag for, at vi igen bliver bedre til at *lytte* efter meningen, når en anden fortæller). Jeg kunne nævne mange flere karakteristika på en livsfortælling, men lad mig her nøjes med de tre; altså 1) at livsfortællingen består af begivenheder, hvor aktører handler i forhold til hinanden, 2) at begivenhederne udspiller sig over et

— ” —

Livsfortælling er en fænomenologisk tilgang til det at tale om det, at vi alle er skabt af Gud og om Guds historie med mennesker

kronologisk forløb og 3) at fortællingen altid har en mening, som dels kan være klar fra begyndelsen og dels kan blive klar gennem fortælleforløbet (eks. "...hvorfors fortæller jeg egentlig dette her...nå, jo det er fordi...").

Konkret arbejde med livsfortælling i kirkelig voksenundervisning

Hvordan forestiller jeg mig så det konkrete arbejde med at fortælle indenfor den kirkelige voksenundervisning? I det følgende vil jeg komme med tre bud på, hvordan man kan arbejde med livsfortællinger. Der findes mange andre (fx dramapædagogiske), men det overlader jeg til læserens kreativitet og boghylde at producere. Fælles for dem alle er, at der skal være plads til, at alle deltagerne kan komme til orde. Derfor arbejder man i mindre grupper.

I materialet til den svenske model om voksenkatekumenat (omtalt andetsteds i dette blad) findes et skema, som kan være til hjælp for at strukturere fortællingen. Skemaet indeholder rubrikker til at skrive, hvornår man har oplevet situationer af afgørende betydning for ens liv. Det kan være personer eller begivenheder, som har betydet noget for én, og hvordan man vil beskrive sit gudsbillede på det pågældende tidspunkt osv. Efter et nærmere afgrænset tidsrum (fx ½ time) til at udfylde skemaet individuelt, sætter man sig sammen med en person, som man dernæst fortæller til. Den anden person har alene som opgave at lytte opmærksomt og kun stille opklarende spørgsmål. Der er ikke tale om at vurdere eller tolke den andens historie eller handlinger. Dernæst bytter fortæller og den lyttende rolle, så man får lejlighed til at høre den andens fortælling. Ud fra en grundlæggende holdning om, at det at fortælle sit liv til en anden er at give en gave, kan man afslutningsvis takke hinanden for historierne. Dette kan ske de to imellem eller som ritual i form af en fælles bøn eller velsignelse. En variant af dette er at bede deltagerne fortælle om et menneske, som har været med til at præge ens forståelse af kristendommen. Det kan være en faster, som havde et bestemt bibelord hængende på væggen; en mormor, som tog én med i kirke eller andre, som "levede" kristendommen.

En anden måde at fortælle på indenfor kirkelig voksenundervisning foregår med 5-7 deltagere og en leder. Her beder man deltagerne (i en gruppe på 4-7 personer) vælge en bibelsk figur at identificere sig med, fremlægge dennes liv som det står skrevet i Bibelen og dernæst fortælle de historier fra eget liv, som har ført til, at man identificerer sig med den pågældende figur. Den bibelske historie og livsfortællingen smelter således sammen i en fælles fortælling. Metoden er brugt i konfirmationsforberedelse men vil også oplagt kunne benyttes til voksne.

En tredje tilgang til livsfortælling er at bede deltagerne (igen i en mindre gruppe – her kan man dog sagtens have flere grupper i gang på samme tid) fortælle med udgangspunkt i et tema. Jeg har selv med held bedt pædagogstuderende over en periode på 3-4 gange fortælle livshistorier med udgangspunkt i "Det gode liv". Det kom der mange spændende både historier og værdidiskussioner ud af! Er man til litterære indslag, kan man som optakt til dette fx bede deltagerne læse det første kapitel af Svend Åge Madsens "At fortælle menneskene" først. Her stilles spørgsmålet "Hvad er et menneske" netop med en fantasi og fortælleglæde, som kun kan virke inspirerende på deltagerne. Vil man have et bibelsk udgangspunkt, stiller fx salme 8 fra Salmernes Bog samme spørgsmål: "...hvad er da et menneske, at du husker på det, et menneskebarn, at du tager dig af det?"

Afslutningsvis

Lad mig afslutningsvis endnu engang slå fast, at jeg mener, at kristendom er livstydning, og at livsfortællingen dermed bliver vigtig. Når fællesskaberne – også det kristne – ikke længere er selvfølgelig i folks bevidsthed, må de fortælles frem. Der kan være en befrielse i blot at høre den kristne grundfortælling fortalt, som det sker, hver gang vi er til gudstjeneste. Men for at det (sen)moderne menneske i gudstjenesten kan tage fællesskabet og sin del heri for givet, er det nødvendigt, at vi også har arenaer, hvor det selv kan komme til orde. Den kirkelige voksenundervisning er en af disse arenaer. Sammen med foredrag med efterfølgende diskussion, billedbrug, musik, (biblio)drama og andre æstetiske udtryksformer, ser jeg små grupper af livsfortællere som en del af dette mangfoldige spektrum af måder til kristen livstydning. Lader man folk fortælle – med udgangspunkt i et bestemt tema (skyld, tilgivelse, håb...) – så er jeg overbevist om, at der i ethvert menneskes historie vil forekomme situationer, hvor fornuften må vige for forundring, tak eller klage over det liv, som vi har fået givet af Gud. Grundtvig vidste dette, da han skrev følgende:

Menneskelivet er underligt,
Langt mer, end vi kan beskrive;
dog lysner det op fra slægt til slægt,
hvor mennesket holdes i live.

Mennesket er i Guds billede skabt
med levende ord på tunge,
og derfor kan han mellem træ'r og dyr
med guderne tale og sjunge.